

16.8.2005

Khs dnro	2005-1543/396
Stn dnro	
Saap./Anl.	22-08-2005

LAUSUNTO TYÖRYHMÄN EHDOTUKSESTA HALLITUKSEN
MAAHANMUUTTOPOLIITTISEKSI OHJELMAKSI,
TYÖMINISTERIÖ 15.6.2005
(Khs dnro 2005 – 1543/396)

Yleistä

Toisen maahanmuuttopoliittisen ohjelman valmistelussa on lähtökohtana ollut kokonaisvaltaisuus. Ohjelman valmistelun tarkoituksena on määritellä maahanmuuttopoliittikan arvot ja torjua maahanmuuttoon liittyviä uhkia. Työryhmän ehdotus keskittyy kuitenkin pääasiassa työperäiseen maahanmuuttoon, pakolaispolitiikan ja jo maassa olevien siirtolaisten integraatiokysymysten jäädessä vähemmälle huomiolle.

Työperäisen maahanmuuton tarpeista ei esitetä tarkempaa analyysia, vaikka se toteutuessaan lisäisi myös muiden kuin työn takia maahan saapuvien määrää (esim. perheenjäsenet), joilla on omat tarpeensa. Työn takia maahan saapuvien pidempiaikainen asettuminen maahan epäilemättä asettaa uusia vaatimuksia Suomen kansainvälistymiselle ja monikulttuuristumiselle, esimerkiksi koulutus- ja kulttuuripalvelujen, terveyspalvelujen, laitosruokailun ja uskonnonharjoittamisen suhteen.

Työryhmän ohjelmaehdotus on laaja ja varsin kattava. Sen esittämät toimenpide ehdotukset ovat perusteltuja ja oikeansuuntaisia. Ohjelmaehdotuksessa tuodaan esiin useita uusia linjauksia ja toimenpide-ehdotuksia työperäisen maahanmuuton ja maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi.

*Monikulttuurisuuden ja syrjimättömyyden edistäminen – politiikkalinjaukset
14., 15. ja 16*

Monikulttuurisuuden ja syrjimättömyyden edistämiseen työryhmän ehdotus ei ole tarpeeksi konkreettinen tarvittavien voimavarojen suhteen. Tämä koskee erityisesti yleistä ilmapiiriä koskevia toimenpiteitä. EVA:n vuonna 2005 julkistaman tutkimuksen mukaan lähes 30 % vastaajista oli sitä mieltä, että lisääntynyt maahanmuutto voi olla uhka kansamme "rodulliselle puhtaudelle" (www.eva.fi). Terrori-iskut ja muut tämänkaltaiset teot voivat edelleen muuttaa ilmapiiriä negatiivisempään suuntaan.

Asenneilmapiirin parantaminen maahanmuuttoa hyväksyvämpään suuntaan vaatii toimenpiteitä useilla alueilla kuten, tutkimuksessa, tiedotuksessa, koulutuksessa jne., eikä tarvittavia resursseja ole syytä aliarvioida (vrt. kappale 3.4.).

Henkilöt, joilla on mahdollisuus valita missä asua ja työskennellä, eivät ensisijaisesti valitse asemamaakseen maata, jossa heidän tai heidän perheenjäsentensä ihonväri, kieli, uskonto, pukeutuminen jne. aiheuttavat ympäristössä kielteisiä reaktioita. Tätä korostaa Suomen asema maana, jossa maahanmuuton luontainen houkuttelevuus on suhteellisen alhainen (sijainti, kieli, ilmasto, verotus, jne.). Maahanmuuttajien elinolosuhteita 2002 kartoittaneen tutkimuksen (Tilastokeskus: Elinolot 2003:1, s. 234) mukaan 44 % somalialaisista, 18 % virolaisista, 13 % venäläisistä ja 14 % vietnamilaisista vastaajista oli kokenut väkivaltaa edellisen 12 kuukauden aikana. Valtaosa (venäläiset 33 %, virolaiset 42 %, somalialaiset 91 %) väkivaltaa kokeneista oli sitä mieltä, että se oli johtunut heidän maahanmuuttajataustastaan. Tutkimusten (esim. Jasinskaja-Lahti & et. al) mukaan syrjintä- ja väkivaltakokemukset ovat sitä yleisempiä mitä enemmän ko. henkilön ulkonäkö poikkeaa suomalaisesta valtaväestöstä. Lienee epärealistista kuvitella, että esimerkiksi ulkonäkönsä puolesta valtaväestöstä poikkeavat intialaiset tai kiinalaiset, jotka työryhmän ehdotuksessa mainitaan mahdollisina tulevan työperäisen siirtolaisuuden lähteinä, tulisivat selvästi paremmin kohdelluksi. Työryhmän esittämä nolla-toleranssi rasismin suhteen (16. politiikkalinjaus, s. 23) on erittäin tarpeellinen. Myös esimerkiksi poliisin palvelukseen tulisi saada etnisiin vähemmistöihin kuuluvia ja maahanmuuttajataustaisia henkilöitä.

Maahanmuuttajalle on tärkeää pystyä integroitumaan yhteiskuntaan ja osallistua sen toimintaan myös muuten kuin työntekijänä. Olisi tärkeää, että yhteiskunnassamme tuettaisiin ja edistettäisiin enemmän maahanmuuttajien ja eri etnisiä vähemmistöjä edustavien mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Esimerkiksi Suomessa asuvia islaminuskoisia edustava elin olisi ajankohtainen ja tärkeä (vrt. Muslim Council of Britain). Samalla tulisi hyödyntää maahanmuuttajien omien yhdistysten ja järjestöjen mahdollisuuksia toimia kotoutumisen tukiresursseina ja ehdotuksessa esitetyn maahanmuuttajien opastuksen toteuttajina, kuten esim. Kanadassa on tehty (Rosaline Firth, Osastopäällikkö, Immigration and Citizenship Canada).

Työlupakäytännöt – politiikkalinjaukset 4 ja 5

Työlupakäytäntöjen yksinkertaistaminen ja selkeyttäminen on välttämätöntä. Tarvittaisiin myös läpinäkyvyyttä siihen, millä perusteilla ja missä ajassa päätökset tehdään. Nykyisin päätösten käsittely voi kestää kohtuuttoman pitkään.

Oleskeluluvan Suomessa saaneiden perheenjäsenten pääsy Suomeen ja Suomen työmarkkinoille – 7. politiikkalinjaus (s. 14-15)

Perheen merkityksen korostaminen maahanmuuttajien kotoutumisessa on välttämätöntä. Kanadassa perheenjäsenten tuki on nähty erittäin tärkeänä tekijänä yksilön kotoutumisessa (Ms Rosaline Firth, osastopäällikkö, Immigration and Citizenship Canada). Perheenjäsenten mahdollisuus opiskella tai työskennellä mielekkäissä tehtävissä kohdemaassa vaikuttaa korkeantason asiantuntijoiden liikkuvuuteen yhä enemmän. Erityisesti monissa Euroopan ulkopuolisissa kulttuureissa perhekäsitys on laajempi, ja perheenjäsenyys aiheuttaa enemmän ja pidemmälle meneviä esim. elatusvaatimuksia kuin täällä.

Opiskelijoiden ja tutkijoiden maahanmuutto – 11. ja 12. politiikkalinjaukset (s.18-19)

Ehdotus huomioi hyvin korkeakouluopiskelijoiden asemaan tarvittavia parannuksia (työntekorajoitusten poisto, perheenjäsenten mukaantulo, mahdollisuus jäädä opintojen jälkeen etsimään työtä). Jos tavoitteena on lisätä Suomessa opiskelevien ulkomaalaisten sekä ulkomaalaisten tutkijoiden ja jatko-opiskelijoiden määrää jopa 15 %, on opetusministeriön kaavailema ETA-alueen ulkopuolisten opiskelijoiden korkeakouluopintojen maksullisuus helposti ristiriidassa asetettujen tavoitteiden kanssa. Keväällä 2005 tehdyn kyselytutkimuksen mukaan yli 60 % täällä opiskelevista ulkomaalaisista ei olisi valinnut Suomea mikäli korkeakouluopinnot olisivat olleet maksullisia. Maksuttomuus on siis tuonut kilpailuetua. ETA-alueen ulkopuolelta tulevat opiskelijat ja tutkijat ovat ensisijaisesti olleet kiinnostuneita valtakielialueista, Yhdysvalloista, Britanniasta ja Ranskasta, joissa on työskentelymahdollisuuksia sekä laajoja maahanmuuttajayhteisöjä, jotka tarjoavat sosiaalisia verkostoja ja kulttuuripalveluja.

Ulkomaalaisten opastaminen - politiikkalinjaus 17.

Kulttuuriasiankeskukseen kuuluvan kansainvälisen kulttuurikeskus Caisan ylläpitämä, Helsingin, Turun ja Tampereen kaupunkien sekä työ- ja opetusministeriöiden rahoittama Infopankki (www.infopankki.fi) on lokakuusta 2003 lähtien tarjonnut 12 eri kielellä tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta. Palvelun laaja käyttö - tähän mennessä lähes miljoona sivulatausta - kertoo opastuksen ja tiedon tarpeesta ulkomaalaisten ja maahanmuuttajien keskuudessa. Erityisesti tietoa on etsitty suomen kielen opetuksesta, työelämästä ja lupakäytännöistä.

Kotoutumisjärjestelmä – politiikkalinjaukset 18., 19, 20, 21

Ehdotuksessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota maassa jo olevien maahanmuuttajien kotoutumisen tukemiseen. Yksi tehokkaimmista keinoista integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan on työnteko. Maahanmuuttajataustaisia helsinkiläisiä on noin 40 000 (7,7 % väestöstä). Heidän työttömyysasteensa on kantaväestöä korkeampi, vaihdellen 29 % ja 70 % välillä ryhmästä riippuen. Kun esimerkiksi somalia-laissyntyisistä maahanmuuttajista on edelleen n. 60 % työelämän ulkopuolella, on selvää, että tuhansien ihmisten kotoutuminen on jäänyt ja uhkaa jäädä puutteelliseksi.

Maahanmuuttajien työelämään pääsyn tukemisessa tarvitaan tehokkaampia keinoja kuin tällä hetkellä on käytössä. Tukholman kaupunki päätti vuonna 2004, että jokainen kaupungin yksikkö (kaikkiaan noin 4000) veloitetaan ottamaan pitkäaikaistyötön, nuori maahanmuuttaja vuoden kestävään työharjoittelujaksoon. Tukityöllistäminen ja erilaiset työelämään perehdyttämisen- tai harjoittelujaksot työmarkkinatuella ovat liian lyhytaikaisia ja niiden ennakoitavuus on heikko. Erityisesti Euroopan ulkopuolelta tulevat maahanmuuttajat tarvitsisivat pidempään työhön perehdytysaikaa puutteellisten kieli- tai ATK-taitojen takia ja myös siksi että suomalaisen työelämän pelisääntöjen hahmottaminen vie aikansa. Työntekijän kannalta esim. työelämään perehdyttämiskausien korvausten saaminen on työlästä ja kaavakkeiden täyttäminen vaatii erityistaitoja. Puutteellisesti täytetyt kaavakkeet johtavat tukien maksatusten myöhästymiseen jopa kuukausilla. Työelämään perehtyminen ja suomenkielen opiskelu tulisi limittää hyvin yhteen.

Erilaiset kannustinloukut vaikeuttavat maahanmuuttajien työelämään hakeutumista ja siten suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumista. Matalapalkka-alalla on kannattamatonta ottaa vastaan osapäivästä työtä jos vaihtoehtona on ansiosidonnainen työttömyyskorvaus, varsinkin kun muut tuet ja lisät pienenevät tai loppuvat kokonaan. Tukityöllistämisyjärjestelmä johtaa myös potentiaalisen työvoiman passivoitumiseen, mikä maahanmuuttajien kohdalla voi olla erityisen kohtalokasta jos muut siteet suomalaiseen yhteiskuntaan ovat puutteellisia.

Suomen kansalaisuuden saaminen

Ehdotuksessa ei ole mainintaa kansalaisuuslaista. Kanadassa mahdollisimman nopeasti tapahtuvan kansalaisuuden saamisen katsotaan olevan integraatiota tukeva tekijä. Suomen uudessa kansalaisuuslaissa (v. 2003) asetettiin kansalaisuuden edellytykseksi aikaisemman viiden vuoden sijasta kuuden vuoden yhtäjaksoinen oleskelu, mikä on ristiriitaista oletetun kasvavan työvoiman tarpeen kanssa. Kansalaisuuden saamisen odotusajat ovat huomattavan pitkiä. Yksityiskohtaiset vaatimukset esimerkiksi turistimatkojen osalta vaikuttavat hakuajoja pidentävästi.

Ohjelmaehdotuksessa tartutaan ulkomaalaislain puutteelliseen toimivuuteen. Kokemukset uuden ulkomaalaislain voimaantulon jälkeen osoittavat, että Suomen edustustot eivät aina tunne lain säädöksiä, joiden mukaan EU-kansalaisen perheenjäsen voi saapua Suomeen odottamaan oleskelulupansa käsittelyä.

Turvapaikanhakijat, maahanmuuttajanaiset ja lapset - politiikkalinjaukset 28, 29 ja 30

Pakolais- ja maahanmuuttajanaisten erityistarpeet tulee huomioida paremmin kotoutumissuunnitelmissa ja mahdollisessa opastusjärjestelmässä. Erityisen heikossa asemassa ovat sellaiset Suomeen aviopuolisonsa mukana muuttaneet naiset, joita kotouttamistoimenpiteet eivät koske ja jotka kielitaidottomina ja mahdollisesti kouluttamattomina jäävät aviopuolisolta

saatavien tietojen varaan. Kansalaisjärjestöjä, jotka keskittyvät näihin erityistarpeita omaaviin ryhmiin, tulee tukea valtion varoin.

Yksin saapuneiden alaikäisten turvapaikkahakemusten ja perheen yhdistämisasioiden käsittelyä on nopeutettava ja otettava lapsen etu huomioon. On kyseenalaista missä määrin yksin tulleen alaikäisen lapsen palauttaminen perheensä luo ilman seurantamahdollisuutta voi olla "arvokas ja lapsen etua turvaava" (s. 39).

Maahanmuuttajien mielenterveyspalvelujen kehittämistä voisi korostaa enemmän. Käytännön maahanmuuttajatyössä palvelujen tarve tulee usein esille.

Maahanmuuttopolitiikka kehityspolitiikan näkökulmasta (s. 43-44)

Maahanmuuttajien kotimaahan lähettämien varojen merkitystä kotimaassa olevien sukulaisten koulutuksessa on aliarvioitu (s. 43). Ehdotuksessa puhutaan vain siirtolaisten rahälähetysten käytöstä ruohonjuuritason kulutukseen. Empiiriset kokemukset kehitysmaista osoittavat, että usein juuri siirtolaisten rahälähetykset ovat mahdollistaneet kotimaahan jääneiden sukulaisten koulutuksen.

Yhteenveto

Kulttuuriasiainkeskus ja sen kansainvälinen kulttuurikeskus Caisa toteavat, että ohjelmaehdotuksessa esitetyt poliittikalinjaukset sekä toimenpideehdotukset ovat lähtökohtaisesti hyviä, mutta kaipaavat painotusten tarkastelua edellä esitetyiltä kohdin.

XX

Pekka Timonen
kulttuurijohtaja

Viitteet:

- EVA 2005
- Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala: Rasismi ja syrjintä Suomessa – maahanmuuttajien kokemuksia, Gaudeamus, Helsinki, 2002
- Rosaline Firth, Osastopäällikkö, Immigration and Citizenship Canada, Esitelmä Kv. kulttuurikeskus Caisassa huhtikuussa 2004
- Pohjanpää, Paananen ja Nieminen s: Maahanmuuttajien elinolot: venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Tilastokeskus, Helsinki, Elinolot 2003:1